

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6 (3ος όροφος), 10674 Αθήνα, τηλ: 210 7233221-2; 210 7233216;

φαξ: 210 7233217; e-mail: info@nchr.gr, website: www.nchr.gr

Πρόταση για την αποτέφρωση των νεκρών

Σύντομη αναδρομή.

Το ζήτημα της αποτέφρωσης των νεκρών έθεσε για πρώτη φορά το 1987 ο τότε Δήμαρχος Αθηναίων Μ. Έβερτ με επιστολή του στην Ιερά Σύνοδο η οποία και δεν έδωσε καμία συνέχεια.

Στα τέλη του 1992 διοργανώθηκε από τον κ. Π. Ευθυμίου, σημερινό Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, συζήτηση στρογγυλής τράπεζας για το θέμα. Τις απόψεις της Εκκλησίας εξέφρασε ο σημερινός Αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος ο οποίος σημείωσε ότι η Εκκλησία αναγνωρίζει το δικαίωμα της Πολιτείας να καθιερώσει την αποτέφρωση των νεκρών και ότι από τη φύση της η Εκκλησία δεν δεσμεύει κανένα να κάνει αυτό που θεωρεί σωστό («Το Βήμα», 8.11.1992, σελ. Α40-41).

Το 1998, ύστερα από πιέσεις ομάδας πρωτοβουλίας πολιτών υπέρ της αποτέφρωσης, κατατέθηκαν δύο νομοθετικές προτάσεις για τη ρύθμιση του ζητήματος οι οποίες είχαν ως κοινό σημείο την εισαγωγή του θεσμού μόνο για τους μη ανήκοντες στην Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία. Η πρώτη είχε τη μορφή αυτοτελούς νομοσχεδίου με τίτλο «Αποτέφρωση νεκρών προσώπων που δεν ανήκουν στην ορθόδοξη εκκλησία» και υπογραφόταν από 49 βουλευτές όλων των πολιτικών αποχρώσεων. Ταυτόχρονα, κατά τη συζήτηση του νομοσχεδίου με θέμα «Οικονομικοί πόροι της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και άλλες διατάξεις», προτάθηκε από 13 βουλευτές όλων των πολιτικών αποχρώσεων σχετική τροπολογία. Η κυβέρνηση δια του τότε Υφυπουργού Εσωτερικών Γ. Φλωρίδη δεσμεύτηκε την 15^η Δεκεμβρίου 1998 για το ζήτημα: προανήγγειλε ότι μέσα στο ερχόμενο τρίμηνο (Δεκέμβριος 1998–Μάρτιος 1999) θα φέρει στη Βουλή ολοκληρωμένο νομοσχέδιο με το

οποίο θα ρυθμίζει το όλο ζήτημα και τόνισε προς τους βουλευτές που είχαν την πρωτοβουλία ότι το θέμα «βαίνει καλώς» («Τα Νέα», 16.12.1998).

Η αναγκαιότητα της ρύθμισης του ζητήματος.

Συνδυασμός διατάξεων του εσωτερικού δικαίου (άρθρο 2 παρ. 1 του ΑΝ 445/1968 «περί νεκροταφείων και ενταφιασμού των νεκρών», άρθρο 2 παρ. 3 του ΑΝ 582/1968 και Απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών Α5/1210/1978) απαγορεύουν σήμερα την εκτός των δημοτικών κοιμητηρίων ταφή.

Το θέμα εξέτασε και η νομολογία. Δύο αποφάσεις του Πρωτοδικείου Αθηνών θεώρησαν ως αντίθετα στη δημόσια τάξη τα καταστατικά συλλόγων που επιδιώκουν τη διάδοση απόψεων υπέρ της αποτέφρωσης των νεκρών (ΠΠρΑθ 4314/1984 και ΠΠρΑθ.1819/1986). Αντίθετα το Εφετείο Αθηνών και ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου τα θεώρησαν συμβατά (ΕφΑθ 1702/1988 και Γνωμοδότηση 11/1962 ΕισΑΠ Μ. Καλλιμόπουλου).

Ωστόσο η ανάγκη νομοθετικής εισαγωγής και ρύθμισης της αποτέφρωσης των νεκρών γίνεται διαρκώς οξύτερη στη χώρα μας για διάφορους λόγους. Πρώτα από όλα το επιβάλλουν λόγοι πρακτικοί στενότητας χώρου, υψηλού τιμήματος τάφων, και γενικά τα πλέον ή δυσβάσταχτα έξοδα ταφής και κηδείας, όπως τελούνται σήμερα, συνδυασμένα με μεγάλα οικονομικά συμφέροντα.

Εξάλλου και για λόγους φιλοσοφικών πεποιθήσεων πολλοί προτιμούν την αποτέφρωση από την ταφή και τούτο άσχετα με το θρήσκευμα και ειδικότερα το δόγμα στο οποίο τυπικά και κατά τύχην ανήκουν (αφού είναι βέβαιο ότι στη βρεφική ηλικία, κατά την οποία βαφτίστηκαν, δεν ήταν δυνατόν να κάμουν επιλογές θρησκειώματος και δόγματος).

Αλλά ακόμη και οι ουσιαστικά ανήκοντες σε ορισμένο θρήσκευμα ή δόγμα, εκπληρώνουν, σύμφωνα με τη δική του καθένας θρησκευτική συνείδηση, τις υπαγορεύσεις των σχετικών Εκκλησιών όσον αφορά τη συμπεριφορά τους στη ζωή και την αντιμετώπιση του μεγάλου και συγκλονιστικού γεγονότος του θανάτου. Έτσι, άλλοι εκκλησιάζονται περισσότερο ή λιγότερο ταχτικά, νηστεύουν ή δεν νηστεύουν, τελούν

θρησκευτικό ή και πολιτικό γάμο, και προτιμούν την αποτέφρωση από την ταφή (ας μη ξεχνάμε τις περιπτώσεις, των μεγάλων Ελλήνων ορθοδόξων Δημ. Μητρόπουλου και Μαρίας Κάλλας, στην τέφρα των οποίων και η Πολιτεία απέδωσε τιμές).

Ειδικά για τους οπαδούς της χριστιανικής θρησκείας γενικά – που, όλοι, ασχέτως δόγματος, αναγνωρίζουν την αυτή πηγή Αρχών και Διδασκαλίας, την Αγία Γραφή – παρατηρούμε ότι στις πλείστες χώρες του κόσμου, όπου τυχόν κατοικούν χριστιανοί, έχουν το αναγνωρισμένο δικαίωμα επιλογής της αποτέφρωσης του σώματός τους μετά θάνατο. Καμία δε Οικουμενική Σύνοδος δεν ασχολήθηκε με το θέμα αυτό.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το νέο Κανονικό Δίκαιο της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας που ισχύει από το έτος 1983 (Καν. 1176 άρθρο 3) αναθεωρώντας τον κώδικα του 1917 επιτρέπει την αποτέφρωση των νεκρών, μη θεωρώντας ότι προσβάλλει τα δόγματα της χριστιανικής θρησκείας εκφράζοντας όμως την προτίμησή της στην ταφή (βλ. σχετικά ΕφΑθ 1702/1988).

Στη Γαλλία επιτράπη η αποτέφρωση των νεκρών με διάταγμα του Απριλίου του 1789 και το θέμα ρυθμίστηκε διεξοδικά με το άρθρο 3 σχετικού νόμου της 15^{ης} Νοεμβρίου 1887.

Το άρθρο 8 του ισπανικού νόμου περί θρησκευτικής ελευθερίας (17^{ης} Ιουλίου 1945) επίσης το επιτρέπει.

Συνδυασμός διατάξεων της γερμανικής νομοθεσίας διασφαλίζει το σεβασμό της αυθεντικής βούλησης του αποθανόντος και ο νόμος περί αποτέφρωσης των νεκρών της 15^{ης} Μαΐου 1934 εξισώνει την αποτέφρωση με την ταφή.

Με δικαστική απόφαση του 1884 επιτράπηκε έκτοτε η αποτέφρωση των νεκρών στη Μεγάλη Βρετανία (Rv. Price (1884), 12 Q.B.D. 247).

Σήμερα η αποτέφρωση επιτρέπεται στα $\frac{3}{4}$ του πληθυσμού της γης. Τα ποσοστά αποτέφρωσης στη Μεγάλη Βρετανία, στην Ελβετία, τη Σουηδία και τη Δανία ξεπερνούν το 50%.

Το δικαίωμα στην αποτέφρωση.

Πάντως, παγκόσμια είναι η αναγνώριση ως θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας που επιβάλλει το σεβασμό των θρησκευτικών πεποιθήσεων του κάθε ανθρώπου και των διαφόρων παραλλαγών τους έστω και μεταξύ οπαδών του ίδιου θρησκεύματος [άρθρο 13 Σ, άρθρα 18, 26 και 27 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (που κυρώθηκε με το Ν. 2462/1997), άρθρα 9 και 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (που κυρώθηκε με το ΝΔ 53/1974), άρθρο 18 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948) και Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Μισαλλοδοξίας και Διάκρισης λόγω Θρησκείας ή Πεποιθήσεων (1981)]. Ο χαρακτηρισμός του «αιρετικού» δε συνάδει, στην εποχή μας, με τους διεθνώς ισχύοντες κανόνες. Παγίως ερμηνεύεται ότι η θρησκευτική ελευθερία περιλαμβάνει και την αθεΐα και τον αγνωστικισμό. Πολύ περισσότερο τις παραλλαγές λατρείας και γενικά έκφρασης των πεποιθήσεων αυτών, έστω και αν θεωρηθούν ως ανυπακοή στις γραμμές της εκκλησίας στην οποία τυπικά ή και ουσιαστικά ανήκει. Η ελευθερία αυτή εννοείται ότι έχει ως όριο -όπως και η άσκηση όλων των δικαιωμάτων – τη μη προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων ανθρώπων.

Σχετικά με τη μεταχείριση του σώματος νεκρών μετά θάνατο το παραπάνω δικαίωμα επιβάλλει την ελευθερία κάθε ανθρώπου να επιλέξει την τύχη του πτώματός του σύμφωνα με την κοσμοθεωρία του (θρησκευτική ή μη) ή απλά τις σχετικές αντιλήψεις και επιθυμίες του.

Και άλλο ανθρώπινο δικαίωμα συνηγορεί υπέρ της παραπάνω θέσης: το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού (άρθρο 5 παρ. 1 Σ), σε συνδυασμό με τη διάταξη περί προστασίας της αξίας του ανθρώπου (άρθρο 2 του Ελληνικού Συντάγματος, άρθρο 1 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) όπως έχει παγίως ερμηνευθεί και από την ίδια τη νομοθεσία μας, η οποία το επεξέτεινε και μετά θάνατον.

Συγκεκριμένα ο ίδιος ο ποινικός νομοθέτης μας έχει καθιερώσει ως ποινικά αδικήματα την περιύβριση νεκρών (άρθρο 201 ΠΚ όπου αναφέρει μάλιστα

ρητά και την υβριστική προσβολή τέφρας νεκρού) και τη σύληση τάφου (άρθρο 373 ΠΚ).

Επιπροσθέτως, το κληρονομικό δικαιο δίνει προβάδισμα, για τη διάθεση περιουσιακών στοιχείων αποθανόντος, στη βούλησή του (διαθήκη). *A fortiori*, ο καθένας μας έχει αυτό το δικαίωμα για το ίδιο του το σώμα. Το αυτό πράττει και τη νομοθεσία για μεταμοσχεύσεις οργάνων του σώματος, η διάθεση των οποίων γίνεται κατά πρώτο λόγο από τον δωρητή εν ζωή για χρόνο μετά το θάνατο του (Ν. 2737/1999).

Η πολιτεία ούτε ενδιαφέρεται ούτε δικαιούται να ενδιαφέρεται γι' αυτές τις επιλογές του κάθε ατόμου. Το μόνο που μπορεί και οφείλει να πράξει είναι να προβλέψει ρυθμίσεις, ώστε ο τρόπος μεταχείρισής του, που ο αποθανών είχε επελέξει, να μη προσβάλει ανθρώπινα δικαιώματα άλλων, αρχίζοντας από το δικαίωμα στην υγεία.

Είναι φανερό ότι η αποτέφρωση των νεκρών, όταν είναι ρυθμισμένη από την πολιτεία, είναι λιγότερο επικίνδυνη για την υγεία από την ταφή. Και φυσικά δε δημιουργεί κινδύνους πυρκαγιών κλπ.

Και – πολύ σπουδαίο – διαλύει τα οργανωμένα συμφέροντα σχετικά με την κτήση ή χρήση τάφων, τις τελετές ταφής κ.λ.

Σχετικά με την παραπάνω αναφερθείσα διατύπωση της νομοθετικής πρότασης ορισμένων βουλευτών, παρατηρούμε ότι παρουσιάζει παράβαση θεμελιώδους δικαιώματος, του δικαιώματος ισότητας ενώπιον του νόμου χωρίς καμία διάκριση (άρθρο 4 παρ. 1 Σ) το οποίο έχει και σοβαρότατα ερείσματα στα διεθνή νομικά -δεσμευτικά για την Ελλάδα- κείμενα (άρθρα 14 ΕΣΔΑ και 26 ΔΣΑΠΔ).

Η εξαίρεση σε βάρος των ανηκόντων στην «Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία» - στην οποία, άλλωστε, τυπικά ανήκει το μέγιστο μέρος του ελληνικού πληθυσμού – να επιλέξουν, εφ' όσον το επιθυμούν, την αποτέφρωση αντί της ταφής, αποτελεί δυσμενή διάκριση λόγω θρησκευματος γι' αυτή την κατηγορία ατόμων. Συνεπώς προσβάλλει την ισότητα, συγχρόνως δε περιορίζει τη θρησκευτική ελευθερία και τον τρόπο της εκδήλωσης της καθώς και το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού της τύχης του

ίδιου του σώματος του ατόμου μετά θάνατον, κατά την έννοια που αναπτύξαμε παραπάνω.

Είναι φανερό, λοιπόν, ότι η εξαίρεση αυτή αντικείται σε βασικά ανθρώπινα δικαιώματα.

Συμπέρασμα.

Προτείνουμε τη νομοθετική εισαγωγή και ρύθμιση της αποτέφρωσης των νεκρών που τα θεμελιώδη δικαιώματα της ανθρώπινης αξίας, της θρησκευτικής ελευθερίας και του αυτοπροσδιορισμού υπαγορεύουν. Αποκρούουμε κάθε σχετική διάκριση σε βάρος οποιασδήποτε κατηγορίας, ως αντίθετη με το θεμελιώδες δικαίωμα της ισότητας μεταχείρισης από το νόμο χωρίς (θρησκευτικές) διακρίσεις. Συγχρόνως υπενθυμίζουμε ότι ο σεβασμός των παραπάνω Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο υπό συζήτηση θέμα, εξυπηρετεί επείγουσες κοινωνικές ανάγκες, που παραπάνω αναφέραμε.

Συνοπτικά:

Συνιστούμε:

- (1) Την εισαγωγή της αποτέφρωσης των νεκρών για όλους όσους πεθάνουν στο ελληνικό έδαφος και επιλέγουν με την ελεύθερη βούλησή τους αυτή τη μεταχείριση του πτώματός τους,
- (2) Χωρίς διάκριση καμιά και
- (3) Τη ρύθμιση σχετικών θεμάτων που συνδέονται με την εφαρμογή της αποτέφρωσης στην πράξη. Οι προτάσεις αυτές εξυπηρετούν την ουσιαστική προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που σχετίζονται με το θέμα.
- (4) Σε περίπτωση που ο αποθανών δεν έχει εκφράσει καμιά ειδική επιλογή μεταξύ αποτέφρωσης και ταφής, οι οικείοι του (κατά σειρά προτεραιότητας σύζυγος, ενήλικα τέκνα, αδελφοί, όπως και για τη δωρεά οργάνων σώματος) θα μπορούν να επιλέξουν.

Οι παραπάνω συστάσεις-γνώμες μας διατυπώνονται εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων της Εθνικής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και δη του άρθρου 1 παρ. 6 εδ. (β) που προβλέπει τα ακόλουθα: Η Εθνική Επιτροπή «Υποβάλλει συστάσεις και προτάσεις ... για τη λήψη

νομοθετικών, διοικητικών ή άλλων μέτρων που συμβάλλουν στη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου».

Ως εκ περισσού αναφέρουμε ότι η «Επιτροπή για τη δημιουργία Κέντρου Αποτέφρωσης Νεκρών στην Ελλάδα για πολίτες των οποίων το θρήσκευμα τους επιτρέπει τη μετά θάνατο αποτέφρωση» έστειλε επιστολή με την οποία ζητεί τη συνδρομή της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (αρ.εισερχ.εγγράφου 34/31.10.2000) στις προσπάθειες για την τροποποίηση των σχετικών διατάξεων και τη δημιουργία κέντρου αποτέφρωσης στην Ελλάδα.

Αθήνα, 7 Δεκεμβρίου 2000